

Asia: VN/27997/2023

Lausuntopyyntö Kansallisesta ruokastrategiasta 2040

Luku 3.1: Reiluus ja kannattavuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.1: Kannattavuus ja reiluus

Suomalaisen ruoantuotannon tulevaisuuden kannalta toiminnan kannattavuus on keskeinen osa-alue. Ruokastrategian luonnoksessa tuodaan esille tärkeitä kannattavuuteen ja reiluuteen liittyviä tavoitteita ja maalataan hyvin myönteistä tavoitetilaa vuodelle 2040. Valitettavasti ilman konkreettisia toimenpiteitä, on vaikea nähdä, miten kaikki asetetut tavoitteet voitaisiin saavuttaa tavoitevuoteen mennessä. Strategiassa mainitaan, että sen toteutusta ohjaavat ruoka-alan toimijoiden kanssa yhdessä koottavat toimeenpanosuunnitelmat, joista ensimmäinen valmistuu vuonna 2026. Pohjanmaan liiton mielestä strategian tavoitteiden realistisuutta on mahdotonta arvioida ilman tietoja suunnitelluista toimenpiteistä.

Strateginen tavoite 1: Arvonlisä jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Huomioita ja havaintoja

Arvonlisän jakautumista oikeudenmukaisemmin ruokaketjussa on tavoiteltu jo pitkään, mutta varsin laihalla menestyksellä. Strategiassa todetaan, että tavoitevuoteen mennessä alkutuottajien neuvotteluasema vahvistuu, jolloin alkutuottajan saama osuus kuluttajahinnoista kasvaa. Suomalaisen ruokaketjun vuosikymmenien aikana vakiintuneeseen rakenteeseen on erittäin haasteellista saada aikaan arvonlisän jakaantumiseen liittyviä muutoksia. Pohjanmaan liitto esittääkin kysymyksen, että miksi siinä onnistuttaisiin tällä kertaa? Sisältyisikö toimenpiteisiin esimerkiksi lainsäädännöllisiä muutoksia elintarvikemarkkina- tai kilpailulakiin?

Strateginen tavoite 2: Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Huomioita ja havaintoja

Pohjanmaan liiton mielestä ruokaviennin ja kansainvälisen kilpailukyvyn kehittäminen on arvonlisän tuottamisen kannalta tärkeä tavoite, mutta ei välttämättä kuitenkaan se ensimmäisenä priorisoitava osa-alue. Ensimmäisenä on ratkaistava ruokamarkkinoiden rakenteellisia ongelmia ja heikon kannattavuuden juurisyitä. Toimenpiteitä tarvitaan ruokaketjun joka osa-alueella, myös ruokaketjun loppupäässä eli päivittäistavarakaupassa ja elintarviketeollisuudessa. Ruokaviennin kolminkertaistaminen vuoteen 2040 mennessä on erittäin haasteellinen tavoite. Paljon on

tapahduttava muun muassa tuotteiden jalostusarvon nostamisen ja vientiosaamisen saralla. Potentiaalia viennin kasvattamiseen on selvästi olemassa. Suomalaisten tuotteiden laatu ja vastuullisuus kestää kyllä vertailun kansainvälisillä markkinoilla. Myös luonnontuotealan arvoketjujen esiin nostaminen on Pohjanmaan liiton mielestä perusteltua.

Strateginen tavoite 3: Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Huomioita ja havainnot

Ottaen huomioon maatalousyrittäjien korkean keski-ikä ja nuorten yrittäjien vähäisen osuuden, ruoka-alan houkuttelevuuden kehittäminen on Pohjanmaan liiton mielestä yksi keskeisiä prioriteetteja. Myös kannattavuuden parantaminen liittyy läheisesti alan houkuttelevuuteen. Nuoret maatalousyrittäjät joutuvat sitoutumaan merkittäviin investointeihin, ja niiden tekeminen edellyttää toiminnan tuottavuutta ja vakaata toimintaympäristöä. Pohjanmaan liitto olisi odottanut, että strategiassa huomioitaisiin nuoret maatalousyrittäjät hieman näkyvämmiin. Esimerkiksi EU:n monivuotisessa rahoituskehityksessä vuosille 2028–2034 nuoret maanviljelijät nostetaan vahvasti esille. Myös maatalousyrittäjien hyvinvointiin ja työssäjaksamiseen on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota.

Strateginen tavoite 4: Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy ja lisää väliotsikko

Huomioita ja havainnot

Tuotantoeläinten hyvinvointi on tänä päivänä toiminnan perusedellytyksiä, eikä niistä periaatteista saa lipsua edes kannattavuuden kustannuksella. Yleensä on kuitenkin niin, että hyvinvoivat tuotantoeläimet edesauttavat myös toiminnan tuottavuutta. Strategiassa tuodaan hyvin esille, että esimerkiksi tilakoon kasvu ei saa vaikuttaa kielteisesti eläinten hyvinvointiin. Viime vuosien kokemukset ovat osoittaneet, että esimerkiksi eläintautien torjuntaan on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Näissä asioissa ruokaketjun heikoin lenkki voi vaarantaa koko ketjun toimintaedellytykset.

Strateginen tavoite 5: Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Huomioita ja havainnot

Tänä päivänä datatalous ja tiedon liikkuvuus on osa kaikkea liiketoimintaa, myös ruoka-alalla. Kuluttajat haluavat entistä enemmän tietoa muun muassa tuotteiden alkuperästä ja niiden ympäristövaikutuksista. Tämä on tiedostettava ruokaketjun jokaisessa vaiheessa ja siihen suhtauduttava vakavasti. Strategiassa peräänkuulutetaan perustellusti pelisääntöjä liittyen datan omistajuuteen, datan tuottamisen kustannusten jakautumiseen sekä datan jakamiseen.

Luku 3.2: Huoltovarmuus

Yleisiä huomioita ja havainnot strategialuonnoksen lukuun 3.2: Huoltovarmuus

Ruoantuotannon omavaraisuus on Suomessa korkea, mutta kotimainen tuotanto kuitenkin riippuvainen monista kriittisistä tuontipanosista, kuten lannoitteista, kasvisuojeluaineista ja öljystä. Esimerkiksi typpilannoitteiden pääraaka-aine, ammoniakki, täysin tuonnin varassa. Alkutuotannossa myös öljyn korvaaminen on haastavaa. Traktorit ja muut työkonet ovat kalliita ja käytössä on vielä hyvin vähän kaasulla, vedyllä tai sähköllä toimivia työkonet. Pohjanmaan liiton mielestä on hyvä,

että strategiassa nostetaan esille myös ennakoiva sopeutuminen ja varautuminen ilmastonmuutoksen aiheuttamiin säiden ääri-ilmiöihin. Ilmastonmuutoksella voi olla myös myönteisiä vaikutuksia ruokasektorille esimerkiksi pidentyneiden kasvukausien seurauksena.

Strateginen tavoite 1: Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Huomioita ja havaintoja

Maailmanpolitiikkaan liittyvä epävarmuus ja konfliktit ovat aivan uudella tavalla korostaneet riskienhallinnan merkitystä myös ruokajärjestelmän toimijoiden keskuudessa. Pohjanmaan liiton mielestä varautumisen tärkeys on tunnustettu, ja erilaisia teemaan liittyviä valmiusharjoituksia ja projekteja on toteutettu eri puolilla Suomea. Riskienhallintaa ja varautumista on kuitenkin hyvä pitää esillä myös ruokastrategiassa. Ruoantuotanto on muiden toimialojen tavoin hyvin vahvasti riippuvainen esimerkiksi sähkön ja veden saatavuudesta. Strategiassa nostetaan hyvin esille erikokoisten ja monimuotoisten tilojen merkitys kriisinkestävytyden kannalta. Entistä suuremmat yhteen tuotantosuntaan keskittyvät tilat eivät välttämättä ole ideaali ratkaisu riskienhallinnan näkökulmasta.

Strateginen tavoite 2: Ruoantuotannon jatkuvuus turvataan

Huomioita ja havaintoja

Ruoantuotannon jatkuvuuden kannalta sujuvat ja hyvissä ajoin valmistellut sukupolvenvaihdokset ovat keskeisessä asemassa. Strategiassa tuodaan esille yritysvalitukset, mutta Pohjanmaan liiton mielestä voisi mainita terminä myös sukupolvenvaihdokset, koska moniin muihin toimialoihin verrattuna, ne ovat ruokasektorilla huomattavasti suuremmassa roolissa toiminnan jatkuvuudesta puhuttaessa. Sukupolvenvaihdoksiin liittyviä hallinnollisia ratkaisua (esim. verotusasiat) on pyrittävä sujuvoittamaan ja kohtuullistamaan, jotta ruoantuotannon jatkuvuus pystyttäisiin turvaamaan.

Strateginen tavoite 3: Tuotantopanosten omavaraisuusaste nousee

Huomioita ja havaintoja

Pohjanmaan liiton mielestä tuotantopanosten omavaraisuusasteen nostaminen on tässä maailmantilanteessa yksi keskeisiä huoltovarmuutta ja omavaraisuutta edistäviä toimenpiteitä. Varsinkin lannoitteiden, kasvinsuojeluaineiden ja fossiilisten polttoaineiden osalta on huomattavasti parantamisen varaa. Tilannetta ei voida nopealla aikavälillä parantaa, mutta sen eteen on työskenneltävä aktiivisesti. Esimerkiksi typpilannoitteiden valmistuksessa on muutamassa vuodessa onnistuttu selkeästi vähentämään riippuvuutta venäläisestä ammoniakista raaka-aineena. Ammoniakkia tuodaan kuitenkin yhä Venäjältä, sillä pakotteet eivät rajoita kansainvälistä maatalous- tai elintarvikekauppaa Venäjän ja muiden maiden välillä.

Luku 3.3: Luonnon kantokyky

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.3. luonnon kantokyky

Strategiassa tuodaan esille se tosiasia, että nykyinen globaali ruokajärjestelmä kuluttaa monin paikoin enemmän luonnonvaroja kuin ekosysteemit pystyvät uusiutumaan. Maapallon tasainen väestönkasvu tekee luonnon kantokyvyn ylläpidosta entistä haasteellisempaa. Pohjanmaan liiton mielestä strategiassa tuodaan hyvin esille, ettei syyttävän sormen pidä osoittaa pelkästään

ruokasektorin suuntaan, sillä ihmisten kulutustottumukset määrittelevät hyvin pitkälle sen mitä ruokajärjestelmässä tuotetaan. Tästä huolimatta meidän pitää pyrkiä entistä aktiivisemmin vähentämään ruokajärjestelmän kasvihuonekaasupäästöjä. Meidän on myös hyvä olla tietoinen tehomeatalouden vaikutuksista luonnon monimuotoisuuteen ja tehtävä kaikkemme kielteisten vaikutusten minimoimiseksi.

Strateginen tavoite 1: Ruokaketjun ilmastovaikutukset vähentyvät

Huomioita ja havaintoja

Pohjanmaan liiton mielestä tämän strategisen tavoitteen kohdalla tulee hyvin esille systemaattisen toimenpanosuunnitelman merkitys. Tavoite, hiilidioksidipäästöt vähenevät vuoteen 2040 mennessä sovittujen hiilineutraaliustavoitteiden mukaisesti, on helppo asettaa, mutta sen saavuttaminen on oma lukunsa. Ehkä strategiassa voisi tuoda esille edes jonkinlaisia päästövähennyksiin liittyviä priorisointeja. Millä ruokaketjun osa-alueilla pitäisi nykytilakuvauksen perusteella erityisesti löytää uusia innovatiivisia keinoja päästöjen vähentämiseen tai mitkä toimenpiteet on havaittu erityisen toimiviksi viime vuosien aikana.

Strateginen tavoite 2: Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Huomioita ja havaintoja

Toimenpiteet, joilla pyritään varmistamaan Suomen huoltovarmuutta ja ruokaturvaa mahdollisimman tehokkaasti, aiheuttavat väistämättä ympäristö- ja ilmastovaikutuksia. Pohjanmaan liiton mielestä tästä on keskusteltava avoimesti eri osapuolten kanssa ja pyrittävä löytämään sellainen kompromissi, joka huomioi molemmat näkökulmat mahdollisimman oikeudenmukaisesti. Mitkä ovat esimerkiksi sellaisia luonnon monimuotoisuuteen liittyviä periaatteita, joista ei olla valmiita tinkimään edes huoltovarmuuden nimissä. Mitkä tuotteet ovat erityisen tärkeitä huoltovarmuuden ja ruokaturvan kannalta? On tärkeää myös tiedostaa, ketkä ovat vastuussa ruoantuotannon ilmasto- ja luontovaikutuksia vähentävien toimenpiteiden aiheuttamista kustannuksista.

Strateginen tavoite 3: Ravinnepäästöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee

Huomioita ja havaintoja

Ruoantuotannon ravinnepäästöt vesistöihin ovat yhä yksi keskeistä maatalouden ympäristövaikutuksista, ja Pohjanmaan liiton mielestä on perusteltua, että yksi strategisista tavoitteista keskittyy siihen. Paljon on tehty sen eteen, mutta paljon on vielä tehtävissä. Lannoitteilla on keskeinen rooli tässä yhtälössä. Millaisia lannoitteita käytetään, kuinka paljon niitä käytetään, kuinka hyvin ravinnekierrätyksessä onnistutaan ovat esimerkkejä kysymyksistä, joita on syytä esittää toimenpiteitä harkittaessa.

Luku 3.4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.4. Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Pohjanmaan liitto kannattaa näkökulmaa, jossa ruokakulttuuri yhdistetään nimenomaan hyvinvointiin. Liian usein ruokakulttuurin yhteydessä verrataan suomalaista ruokakulttuuria muiden maiden vastaaviin. Se ei ole oleellista. Oleellista on se, millaisia vaikutuksia suomalaisella

ruokakulttuurilla on ihmisten henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Suomalaisesta ruokakulttuurista keskusteltaessa on hyvä tuoda esille sekä kielteisiä että myönteisiä piirteitä. Kielteisiä pitää pyrkiä vähentämään ja myönteisiä vahvistamaan. Strategiassa keskitytään ehkä enemmän ensin mainittuun.

Strateginen tavoite 1: Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Huomioita ja havainnot

Pohjanmaan liiton mielestä keskustelu kotimaisista elintarvikkeista keskittyy ehkä turhankin paljon kauppaketjujen rooliin. Totta kai niillä on oma selkeä roolinsa, mutta viime kädessä ketjut tarjoavat sellaisia tuotteita, joita kuluttajat haluavat ostaa. Siinä mielessä strategiassa tuodaan onnistuneesti esille tiedon merkitys. On lisättävä kuluttajien tietoisuutta ruoan alkuperästä, tuotantotavoista ja ruokajärjestelmän toimintaperiaatteista. Jos kuluttajat vaativat enemmän paikallisesti tuotettuja tuotteita kauppoihin, niiden osuus tulee todennäköisesti kasvamaan. Myös julkisilla hankinnoilla on tärkeä rooli kotimaisten tuotteiden kysynnän kannalta. Halutaanko aktiivisesti tukea kotimaista tuotantoa julkisten hankintojen kriteerien määrittelyssä?

Strateginen tavoite 2: Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Huomioita ja havainnot

Pohjanmaan liiton mielestä ruokavaliolla on keskeinen merkitys monien kansamme keskeisten terveyshaasteiden ratkaisemisessa. Teemaan liittyvässä vaikuttamistyössä on pyrittävä kuitenkin välttämään syyllistämistä ja tiukkaa ohjeistamista. Pysyviä vaikutuksia saadaan aikaan, jos ihmiset ymmärtävät logiikan ohjeiden taustalla. Kotona opituilla periaatteilla ja asenteilla on tärkein rooli muutosten aikaansaamisessa. Nykypäivänä ei voi aliarvioida myöskään erilaisten sosiaalisen median vaikuttajien roolia puhuttaessa nuorten ruokatottumuksista. Tietoa on kohdistettava oikeille kohderyhmille ja tavalla, jonka kyseinen kohderyhmä tuntee omakseen.

Strateginen tavoite 3: Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Huomioita ja havainnot

Kotimaisen ruokakulttuurin vaaliminen on Pohjanmaan liiton mielestä kannatettavaa. Suomalaisesta ruoasta ei ehkä koskaan tule sellaista käsitettä kuin esimerkiksi italialaisesta, mutta se ei tarkoita, ettemme voisi olla ylpeitä omista tuotteistamme ja perinteistämme. Yksi tärkeimmistä erilaisten ruokakulttuurien viehätysvoimista on se, millaisella intohimolla paikalliset asukkaat siihen suhtautuvat.

Strateginen tavoite 4: Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Huomioita ja havainnot

Pohjanmaan liiton mielestä strategiset tavoitteet 3 ja 4 ovat sisällöltään niin lähellä toisiaan, että ne voisi yhdistää yhdeksi strategiseksi tavoitteeksi.

Luku 4: Kehitettävät valmiudet

Huomioita ja havaintoja lukuun 4 Kehitettävät valmiudet

Pohjanmaan liitolla on hieman vaikeuksia hahmottaa kehittävät valmiudet -luvun roolia strategiassa. Valmiuksien kehittäminen yhdistetään helposti yksilön ominaisuuksien kehittämiseen. Luvussa esiteltyt viisi valmiutta ovat ehkä enemmänkin ruokastrategian toteuttamisen kannalta tärkeitä horisontaalisia läpileikkaavia teemoja. Eniten strategiassa jäi kaipaamaan tämän luvun alussa mainittuja strategian toteutusta ohjaavia toimeenpanosuunnitelmia. Ehkä on kuitenkin ymmärrettävää, että ne laaditaan yhdessä ruoka-alan toimijoiden kanssa strategian valmistumisen jälkeen. Toisaalta strategian johdannon yhteydessä kerrottiin, se laadittiin vuoropuhelussa yli 600 yrittäjän, kuluttajan, virkamiehen, tutkijan ja järjestön edustajan kanssa eri puolilta Suomea. Ehkä siinä yhteydessä olisi voinut keskustella jonkin verran myös tarvittavista toimenpiteistä.

Muuta kommentoitavaa

Muita huomioita strategiasta.

Pohjanmaa on merkittävä kaupallisen ja vapaa-ajan kalastuksen maakunta, ja väistämättä ruokastrategiaa lukiessa jäi kaipaamaan mainintaa kalastuksen ja kalatuotteiden roolista ruokastrategian tavoitteissa. Pohjanmaan liitto kiinnitti huomiota siihen, että kalatalous oli mukana strategian sanastossa, mutta sitä ei kuitenkaan kertaakaan mainittu itse strategiassa. Puhuttaessa huoltovarmuudesta ja ruokaturvasta kotimaisen kalan roolia ei voi ohittaa. Kala sisältää terveellisiä rasvahappoja, useita vitamiineja ja kivennäisaineita sekä paljon proteiinia. Ehkä maininta myös terveellisen ruokavalion yhteydessä olisi voinut olla paikallaan. Toisaalta on ymmärrettävää, ettei strategiassa keskitytä yksittäisiin ruoka-aineisiin. Joka tapauksessa Pohjanmaan liitto odottaa, että kansallisesta ruokastrategiasta löytyisi mainintoja kalataloudesta.

Pohjanmaan liitto jäi miettimään ruokastrategian visiolausetta: Onnellisen ruuan maa. Nouseeko strategian sisällöstä nimenomaan onnellisuus keskeiseksi teemaksi. Strategiassa tuodaan esille hyvinvointiin, terveellisyteen, kestävyteen ja yhteisöllisyyteen liittyviä teemoja, jotka liittyvät onnellisuuteen. Ehkä taustalla on myös Suomen menestys maailman onnellisimpana kansana, mutta viittaus siihen tuntuu hieman teennäiseltä. Strategian sisällön perusteella ehkä Reilun ja kestävä ruoan Suomi tai joku vastaava, tuntuisi hieman osuvammalta.

Brandt Mats
Österbottens förbund Pohjanmaan liitto Regional Council of Ostrobothnia

Riusala Kimmo
Österbottens förbund - Pohjanmaan liitto